

FİZİKA VƏ ASTRONOMİYA ELMLƏRİ
PHYSICAL AND ASTRONOMIC SCIENCES

DOI: <https://doi.org/10.36719/2707-1146/38/33-38>

Ülvi Sadıq-zadə
Azərbaycan Respublikası
Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Akademiyası
Adyunkt
ulvi-sadixov@mail.ru
UOT: 355/359-/5/-9

**XİLAŞETMƏ QRUPLARININ FÖVQƏLADƏ HADİSƏ ZONASINA
ÇATMA VAXTININ HESABLANMASI METODİKASI**

Xülasə

Məqalədə fəvqəladə halların qarşısının alınması və nəticələrinin minimuma endirilməsi məqsədi ilə fəvqəladə hal zonasına xilasetmə bölmələrinin çatmasının zaman xarakteristikalarının hesablanması üçün metodika işlənmişdir. Fəvqəladə hal zonasına çatma zamanı bölmələrinin hərəkətinə təsir edən amillər müəyyən edilmişdir. Bu amillərin təsiri və kəmiyyətlər nəzərə alınaraq çatma vaxtının hesablanması düsturu alınmışdır.

Açar sözlər: fəvqəladə hal, mühafizə, bölmələr, əmsal, əhali, qəza-xilasetmə

Ulvi Sadig-zadeh
Academy of the Ministry of Emergency Situations of
the Republic of Azerbaijan
Adjunct
ulvi-sadixov@mail.ru

Methods of calculation the time of rescue teams to reach the extraordinary event zone

Abstract

The article developed the methodology of calculation of the time characteristics of rescue departments in the emergency zone to prevent emergency prevention and minimizing the results. Factors affecting the movement of units during the reach of the emergency area have been identified. The formula of the calculation of the reach of the reach of these factors and quantities was taken into account.

Keywords: emergency, protection, sections, ratio, population, accident-rescue

Giriş

Əhalinin təbii (geofiziki, geoloji, meteoroloji, hidroloji, dəniz-hidroloji, təbii yanğınlar və s.) və texnogen (yanğınlar, partlayışlar, bina və tikililərin uçması, kim-yəvi, radioaktiv və bioloji təhlükəli maddələr) ilə bağlı qəzaları və Azərbaycan Respublikasının ərazilərində, enerji sistemlərində, kommunal təsərrüfatlarda, təmizlə-yici qurğularda, hidrodinamik qurğularda, neft-qaz hasilatı və emalı obyektlərində, magistral boru kəmərlərində, qəzalarda, yol-nəqliyyat qəzalarında və s. mühafizəsi və nəticələrinin aradan qaldırılmasının idarə edilməsi bu ərazilərdə Fövqəladə Hallar Nazirliyinin (FHN) müxtəlif bölmələri tərəfindən aparılır (Azərbaycan Respublikasının Mülki müdafiəsi haqqında Əsasnamə, 1992).

Əməli fəaliyyətə hazırlığın əsas formalarından biridə, fəvqəladə hadisə (FH) baş verdikdə və ya baş vermə ehtimalı yüksək olduqda çevik reaksiya verilməsidir (Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi haqqında Əsasnamə, 2006).

Elm və texnologiyanın nailiyyətlərindən istifadə edərək fəvqəladə hadisələrdə qəza-xilasetmə işlərinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi fəvqəladə hallar qurumları qarşısında duran vəzifələrin keyfiyyətlə və zamanında yerinə yetirilməsini təmin edən istiqamətlərdən biridir.

Hal-hazırda ölçmə-hesablama və idarəetmə funksiyalarını yerinə yetirən yüksək məhsuldarlığa malik kompyuter sistemlərinin inkişafı, onların qəza-xilasetmə əməliyyatları çərçivəsində planlaşdırma və proqnozlaşdırma məsələlərinin həllində tətbiqi, xüsusi müasir texniki vasitə və sistemlərdən geniş istifadə edilməsi, habelə qəza-xilasetmə işlərinin yerinə yetirilməsi sahəsində müasir inkişaf meyillərinin və yeni yanaşmaların nəzərə alınması, xilasedicilərin hadisə yerinə daha sürətlə çatdırılması müvafiq şəraitə uyğun münasib və əlverişli, eləcə də səmərəli üsulların işlənməsini şərtləndirir. Bu səbəbdəndə xilasetmə əməliyyatları zamanı xilasedicilərin fəvqəladə hal zonasında tez bir zamanda çatması aktual məsələlərdən hesab edilir.

İşin əsas məqsədi. Bütün digər sahələrdə olduğu kimi, fəvqəladə hadisələrin profilaktikası, aradan qaldırılması, informasiyanın toplanması və sahələrində müəyyən problemlər vardır. Bunlar hərbi xarakterli fəvqəladə hadisələrdə isə özünü daha kəskin büruzə verir. Fəvqəladə hadisə zonası əksər hallarda müharibə və ya münaqişə zonasına çox yaxın olması, o cümlədən düşmənin qəfil hücum və zərbələrinin ehtimalı ilə səciyyələnir. Bu da adi fəvqəladə hadisələrdə aparılan qəza-xilasetmə işlərindən fərqli olaraq bütün mərhələlərin çevik reaksiya verilməsini aktuallaşdırır. Əlavə olaraq hərbi xarakterli fəvqəladə hallarda bu məsələlərin sürətli həlli əsas məqsədlərdən birinə çevrilir və işlərin digər qurumlarla (hərbi, icra, bələdiyyə) əlaqələndirilmiş surətdə aparılmasını tələb edir.

Bu zaman təxliyə və tibbi yardım, şəxsi heyətin mühafizəsi məsələlərinə də ciddi diqqət yetirilməli, həmin sahədə planlaşdırma işlərinə çox yer verilməlidir. Bu isə yenə də ilk növbədə şəxsi heyətin müxtəlif xilasetmə, təcili tibbi yardım və təxliyə məsələlərinin sürətlə həllindən və yüksək səviyyədə olmasından xeyli asılı olacaqdır.

Əsas hissə. Fəvqəladə hadisələrin nəticələrinin aradan qaldırılması problemləri bütün ölkələrin həmin işlərlə əlaqədar müvafiq təşkilatlarının diqqət mərkəzindədir (Ocaqov, 2011: 231). Fəvqəladə hadisələrin və onların nəticələrinin aradan qaldırılması anlayışı insanların həyatının xilas edilməsinə və sağlamlığının qorunmasına, ətraf mühitə vurulan ziyanın və maddi itkilərin həcmindən azaldılmasına, fəvqəladə hadisələrin yayılmasının qarşısının alınmasına yönəldilmiş və fəvqəladə hadisələr zamanı həyata keçirilən qəza-xilasetmə tədbirləri və digər təxirəsalınmaz işlər kimi başa düşülür.

İnsanların xilas edilməsinə və digər təxirəsalınmaz işlərin aparılmasına dair qüvvə və vasitələrin səmərəli istifadə edilməsini şərtləndirən əsas amillərdən biri də qüvvələrin hadisə yerinə vaxt-vaxtında çatması ilə şərtləndirilir, bida öz növbəsində əhalinin minimal itkisi ilə, qəza-xilasetmə (QX) və digər təxirəsalınmaz işlərin (DTİ-nin) qısa müddətdə tam həcmdə yerinə yetirilməsi zərurətinin yaradır (Ocaqov, 2002: 150).

Bu səbəbdəndə istənilən qəza-xilasetmə, minatəmizləmə, texnogen xarakterli fəvqəladə hadisə, xüsusilə hərbi mənşəli fəvqəladə hadisənin aradan qaldırılması üçün yerinə yetirilən digər təxirəsalınmaz işlərin səmərəliliyi, bu işlərin həm düzgün planlaşdırılması və təşkili, həm də bilavasitə yerinə yetirilməsi əhəmiyyətli dərəcədə sürətli həllindən və keyfiyyətindən asılılığı əsas məqsəd kimi qəbul edilməlidir.

Fəvqəladə hallar bölmələrinin hazırlığı və işi ilə bağlı bütün mərhələləri, logistikanı (maddi-texniki təchizatını), tibbi dəstəyi, digər bölmə və qurumlarla kommunikasiya və koordinasiyanı, bilavasitə fəvqəladə hadisələrin aradan qaldırılması və əməliyyatların nəticələrinin müzakirəsini və gələcək işlərin planlaşdırılmasının həllində zaman göstəriciləri əvvəlcədən hesablanmalı və bunun üçün xüsusi metodika işlənilməlidir (QXH, 2022: 105).

Xüsusilə hərbi xarakterli FH az proqnozlaşdırıla bilən qəfil hadisədir. Ona görə də FHN-in xidmətlərinin qərar qəbuletmə və yürüşə hazırlıq sürətini artırmaq lazımdır. Bu onların fəvqəladə vəziyyət zonasına yürüş vaxtının azalmasına, beləliklə də QX və DTİ-nin vaxtında və optimal müddətlərdə aparılmasını təmin edəcək.

Xilasetmə hissələrinin fəvqəladə vəziyyət zonasına çatma müddətinin hesablanması metodikası

Xilasetmə hissələrinin fəvqəladə vəziyyət zonasına çatma müddətinə təsir edən amilləri müəyyənləşdirərək nəzərdən keçirək və həmin müddəti azaltmağın mümkün üsullarını tapaq.

Məlumdur ki, bu məsələnin həlli mürəkkəb çoxfunksiyalı asılılıq kimi təqdim edilə bilər. Bu asılılığı aşağıdakı kimi təqdim edək:

$$T_{ç.m.} = f(t_{ə.ç.}, t_{y.h.}, t_{y.b.}, v_h, S_{yol}) \quad (1)$$

burada $T_{ç.t.}$ - FH zonasına çatma müddəti; $t_{ə.ç.}$ - əmrin çatdırılması vaxtı; $t_{y.h.}$ - yürüşə hazırlıq müddəti; $t_{y.ç.}$ - yürüşə çıxış vaxtı; v_h - hərəkət sürəti; S_{yol} - müxtəlif obyektiv və subyektiv səbəblərdən dəyişə bilən məsafədir.

Aydındır ki, əsas məsələ bu müddətin minimuma endirilməsidir. FH zamanı hadisələrin səbəb-nəticə əlaqələrinin təhlili şərti zaman parametrlərini ehtimal əmsalları kimi təqdim etməyə imkan verir.

Bu imkandan istifadə edilməklə (2) asılılığını aşağıdakı şəkildə təqdim oluna bilər:

$$T_{çt} = K_1 K_2 K_3 K_4 + f(v_h, S_{yol}) \quad (2)$$

burada $T_{ç.m.}$ - fəvqəladə vəziyyət zonasına çatma vaxtı K_1, \dots, K_4 əmsallarından asılıdır. Onları daha ətraflı araşdıraq:

$K_1 = t_{yar.}$ əmsalı FH-nin baş verdiyi vaxtı xarakterizə edir və eyni zamanda onu xilasetmə bölmələrinin fəvqəladə vəziyyət zonasına gəlməsi ilə bağlı bütün tapşırıqın praktiki həllindən asılı olacağı başlanğıc nöqtədir. Onun qiyməti çox geniş 0,1-0,9 diapazonda dəyişə bilər. Bu da günün və ilin vaxtı, hava şəraiti, fəvqəladə hadisələr baş vermiş ərazinin həm FHN-in qərargahından, həm də hərbi texnika parkının olduğu yerdən, xüsusi avadanlıq, habelə texniki materialın saxlanması üçün əsaslar və personalın yerləşdiyi məsafədən asılıdır.

$K_2 = f(t_{əmr})$ - əmsalı fəvqəladə xilasetmə əməliyyatlarına hazırlıq tədbirlərinin başlanması ilə əlaqədardır. Bu əmsal vəziyyətin ilkin qiymətləndirilməsindən FHN-in birləşmələrinə aktiv fəaliyyətə başlamaq əmrinin çatdırılması müddətinin funksiyasını xarakterizə edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, əmrin çatdırılma vaxtı təkcə FH-nin başvermə vaxtından və baş verdiyi yerdən deyil, həm də FH zonasındakı ilkin vəziyyətdən asılıdır. Bu əmsalın da qiyməti 0,1-0,9 arasında dəyişir. Hərbi xarakterli FH-də davam edən fəvqəladə hadisənin ərazisini, ölçüsünü, mümkün nəticələrini dəqiq qiymətləndirə və nəticələrin aradan qaldırılması üçün tələb olunan təxmini qüvvə və vasitələrə dair müxtəlif mənbələrdən – Müdafiə Nazirliyi, Dövlət Təhlükəsizliyi Xidməti və Daxili İşlər Nazirliyindən alınmış məlumatların daha dəqiq olduğu nəzərə alınmaqla bu əmsal 0,7-0,9-qəbul edilə bilər.

K_3 əmsalı - qəza zonasına yürüş üçün xilasetmə bölmələrinin şəxsi heyətinin toplanma müddətini müəyyən edir. Bu parametr aşağıdakı göstəricilərdən asılı olub, belə ifadə olunur:

$$K_3 = f(K_2, t_{gün} t_{il}) \quad (3)$$

Bu əmsalın qiymətinə günün və ilin vaxtı kimi kəmiyyətlər də təsir edəcək. Bu kəmiyyətlər, idarəetmə sənədlərinə uyğun olaraq, şəxsi heyətin dislokasiya yerinə gəlişi qaydasını və vaxtını müəyyən edəcəkdir. Gecə saatlarında növbətçi məntəqəyə gəliş vaxtı gündüz, xüsusən yay-qış mövsümündə gəliş vaxtından xeyli uzun olur. Nəticədə, xilasedicilər iş başında olduqda, bu göstərici vahidə yaxınlaşacaq. İşdən kənar vaxtlarda, yayda 0,7-dən, qışda isə 0,5-dən çox olmayacaq. Bu göstərici fəvqəladə hadisənin nəticələrinin aradan qaldırılması üçün istifadə olunacaq qüvvə və vasitələrin nəqliyyata yüklənmə müddətini də əhatə edir.

K_4 əmsalı - xilasetmə bölmələrinin yürüş etmək üçün gedişə başlama vaxtını xarakterizə edir. Əgər hərbi xarakterli FH zonasında yaranmış vəziyyətə görə (ərazinin mina və PHS, zəhərli

maddələrlə (məsələn, ağ fosfor) çirklənmə, böyük yangın və s.) işləmək mümkün deyilsə, onda bu göstərici hər gün 100 %-dən 10-15 %-ə azalacaq.

Bu hesablamalarda əsas məsələ QX bölmələrinin FH zonasına gediş müddətinin təyin olunması, optimal yolun tapılmasıdır. Bu yol aşağıdakı funksiyanın həlli əsasında seçilə bilər.

$$t_m = f(v_h, S_{yol}) \quad (4)$$

Aşağıdakı dəyişənlərin: qüvvələrin hərəkət sürətinin maksimum, məsafənin minimum olmasına nail olmaq lazımdır. Qəza-xilasetmə bölmələrinin aradan qaldır-malı olduğu fəvqəladə zonada vəziyyətin dəyişməsi isə bir çox amillərdən asılıdır.

Vətən müharibəsi təcrübəsi göstərir ki, hərbi xarakterli fəvqəladə vəziyyət dinamik şəkildə dəyişir. Bu cür FH-də dinamiklik özünü daha qabarıq göstərir: düşmən FH zonasına gedən yollara, FH zonasının özünə, habelə QX bölmələrinin hərəkət etdiyi nəqliyyat vasitələrinə raket zərbələri vura, yolları və ya bir qismini minalayaraq təxri-bat törədə bilər. Buna görə də əvvəlcədən seçilmiş yollar həmişə hərəkət üçün məqbul olmayacaq, çünki yolun bəzi yerlərində çuxurlar yaranacaq, qalaqla zibillənəcək, yolun minaaxtaran detektorla yoxlanması tələb olunacaq və s. Bu, yürüş prosesində hərəkət yoluna (marşrutuna) düzəlişlər edilməsi zərurəti meydana çıxır.

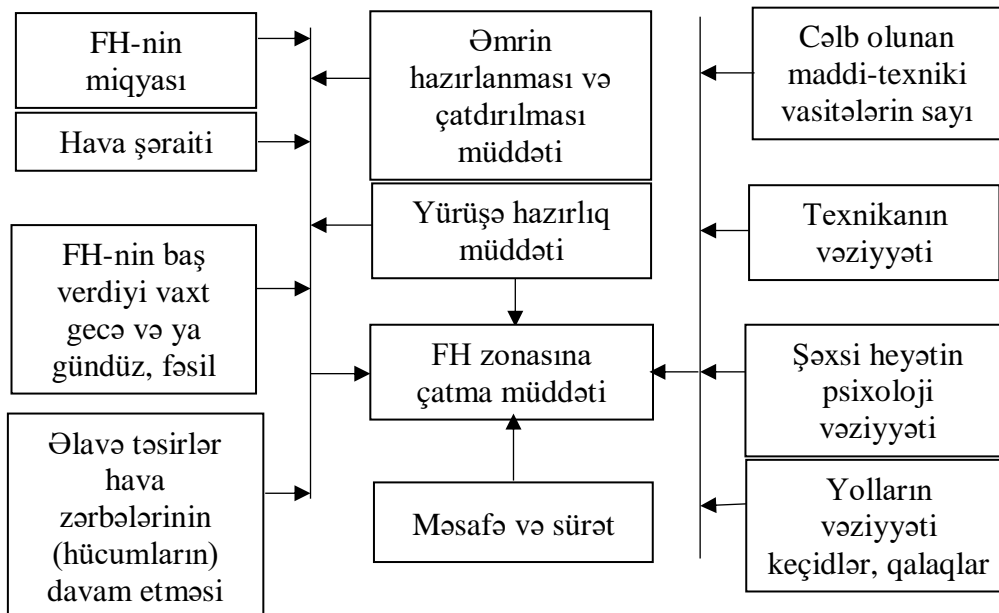
Buda öz növbəsində fəvqəladə hal zonasına qəza-xilasetmə əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi üçün yollanan nəqliyyat vasitələrinin hərəkət marşrutuna təsir edə biləcək amillərin əvvəlcədən müəyyən edilməsi və onlara qarşı preventiv tədbirlərin icra edilməsi zəruriliyini aktuallaşdırır (Sadiq-zadə, 2021: 375-380).

FH zonasına çatma müddəti və hərəkət sürətinə təsir edən amillər.

I sinif təsiredici amillər: yol örtüyünün vəziyyəti və növü; yolun buraxma qabiliyyəti; hava şəraiti; nəqliyyatın texniki vəziyyəti; insan faktoru (psixoloji vəziyyət);

II sinif təsiredici amillər: həmin yolda (və ya marşrutun bir hissəsində) ordunun hərəkəti; əhalinin və maddi-qiyətlilərin təxliyəsi; düşmənin şəxsi heyətə, nəqliyyata və iqtisadi obyektlərə zərbələri.

Bu amillərin təsirini əksətdirən blok-sxem şəkil 1-də göstərilmişdir.

Şəkil. FH zonasına çatma müddətinə təsir edən amillərin təsiri

Bir qayda olaraq, karvanın hərəkət marşrutu mövcud yol şəbəkəsindən və avtomobil yollarıda nəzərə alınmaqla əvvəlcədən planlaşdırılır (Qorişny, Çernesov, 2002: 164). Real şəraitdə bu yollarda başqa hərəkət iştirakçılarının da yol şəbəkəsindən birgə istifadəsi xilasetmə qruplarının

hadisə yerinə çatma müddətini artıracaq. Eyni zamanda, qeyd etmək lazımdır ki, hərbi xarakterli FH zamanı karvan şəklində yürüşün təhlükəsizliyini təmin etmək bəzən çətin olur. Buna görə sərələnməmiş şəkildə, ara məsafəsinin mümkün qədər çox götürülməsi və FH zonasına müxtəlif yollarla gəlinməsi daha məqsədəuyğundur. Bundan başqa, məsələn, qışda şose yolunun seçilməsi heç də həmişə ən yaxşı həll deyildir (Qaman, Bezlyudko, 2010: 31).

Eynilə, ərazidəki tikililərin, elektrik xətlərinin çəkilməsi, qaz kəmərləri və s. xüsusiyyətlərini nəzərə almaq lazımdır. Asfalt yollar, bir çox amillərdən, o cümlədən fəvqəladə hadisələrin inkişafından asılı olaraq nəqliyyatın hərəkəti üçün məhdud dərəcədə istifadə edilə bilər (Qorbunov, 2012: 40).

Bunları nəzərə alaraq, karvandakı bir avtomobilin hərəkət sürəti v yol örtüyü və istifadə olunan texnikadan asılı olacaq. Bu zaman müəyyən sayda yollardan ibarət marşrutun seçilməsi şərti ilə həmin avtomobillə FH zonasına çatma müddətini belə hesablamaq olar:

$$t_{m1} = \sum_{i=1}^N \frac{S_i}{v_{1i}} \quad (5)$$

burada S_i - marşruta daxil olan i -ci yol; v_{1i} - bir avtomobilin sürəti.

Yaxud bütün maşın-texnika karvanı üçün marşrutun keçilməsi müddəti aşağıdakı kimi hesablanır:

$$t_m = \sum_{i=1}^{N,K} \frac{S_{ki}}{v_{ki}} \quad (6)$$

burada k - karvanda maşınların sayı; i - marşrutda yolların sayıdır.

Beləliklə, QX bölmələrinin FH zonasına çatması müddətini təyin etmək üçün kombinə edilmiş düstur alırıq:

$$T_{ct} = K_1 K_2 K_3 K_4 + t_m \text{ və ya } T_{ct} = K_1 K_2 K_3 K_4 + \sum_{i=1}^{N,K} \frac{S_{ki}}{v_{ki}} \quad (7)$$

Bu düsturun vasitəsi ilə fəvqəladə hal zonasına xilasetmə bölmələrinin çatma vaxtı və bütün təsəvvürləndirilməmiş amillər nəzərə alınmaqla hesablanıla bilər. Müasir dövrdə ehtimal olunan düşmən tərəfindən böyük dağıdıcı gücə malik nüvə silahı və digər yeni kütləvi qırğın vasitələrinin tətbiqi məsələləri daima aktualdır (Qraçev, 2003: 232). Bunun nəticəsində geniş zədələnmə ocaqları, dağıntılar və çoxlu sayda insan tələfatına gətirib çıxaran fəvqəladə hadisələr baş verə bilər. Kütləvi qırğın silahları tətbiq edilən hadisələri tam şəkildə qiymətləndirmək mümkün deyil, lakin onları səmərəli şəkildə idarə etmək olar (Puçkova, 2016: 377). Bu tip fəvqəladə hadisələr zamanı başlıca məqsəd xilasetmə işləri yerinə yetirən şəxsi heyətə, ətraf mühitə və əhaliyə təsir edən təhlükəli amilləri çevik şəkildə aradan qaldırılması və risk dərəcəsini azaltmaqdan ibarətdir.

Nəticə

Qəza-xilasetmə bölmələrinin hərbi xarakterli FH zonasına çatmasına təsir edən amillər müəyyən olunmuş, bu müddətin hesablanması üçün metodika işlənmişdir.

Zədələnmə ocaqlarında qəza-xilasetmə və digər təxirəsalınmaz işlərin təşkilinə dair tədbirlər dinc dövrdə planlaşdırılmalı və hazırlanmalıdır. Düşmən hücum etdikdən sonra isə onlar dəqiqləşdirilir və yaranmış vəziyyət nəzərə alınmaqla həyata keçirilir.

Çatma vaxtının dəqiq hesablanması üçün şəraitin proqnozlaşdırılması və qiymətləndirilməsi hücum qədər, eləcə də sonradan kəşfiyyatın verdiyi məlumatlar əsasında onları dəqiqləşdirməklə, yəni düşmənin kütləvi qırğın vasitələrini faktiki tətbiq etməsi barədə ilkin məlumatlara əsaslanaraq aparılır.

Düşmən hücum edənə qədər proqnozlaşdırma müasir silahların dağıdıcı amilləri, yerli şəraitlərin və QX bölmələrinin imkanlarının xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla yerinə yetirilir.

Bu xüsusiyyətlərə, aiddir: fiziki-coğrafi, meteoroloji və sanitariya-epidemioloji; insan və qiymətli materiallar resursları; nəqliyyat, rabitə və tikililərin vəziyyəti; zədələndikdə və dağılıqda partlayışlar, yanğınlar, subasmalar və s. nəticə-sində ikinci dağılma mənbələri yaratma ehtimalı olan

iqtisadi obyektlərin mövcudluğu. Beləliklə, fəvqəladə halların və nəticələrinin aradan qaldırılması zamanı xilasetmə bölmələrinin zədələnmə ocağına çatma vaxtının əvvəlcədən hesablanması və ehtimal edilən təsir amillərinin müəyyən edilməsi bilavasitə xilasetmə işlərinin müvəffəqiyyətlə həyata keçməsinə təsir edir.

Ədəbiyyat

1. “Azərbaycan Respublikasının Mülki müdafiəsi haqqında Əsasnamə”. 1992-ci il.
2. “Azərbaycan Respublikasının Fəvqəladə Hallar Nazirliyi haqqında Əsasnamə”. 2006-cı il.
3. “Azərbaycan Respublikasında sülh və müharibə dövrlərində fəvqəladə hadisələrdə əhalini mühafizənin əsas prinsipləri haqqında”. 1992-ci il.
4. Ocaqov, H. (2011). Fəvqəladə halların idarə olunması. Bakı: Təhsil, 231 s.
5. Ocaqov, H. (2002). Həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin əsasları. Bakı: Şirvanəşr, 150 s.
6. Sadiq-zadə, Ü. (2022). Qəza-xilasetmə hazırlığı. Bakı: Təhsil, 105 s.
7. Sadiq-zadə, Ü. (2021). Təcili xilasetmə və digər təxirəsalınmaz işlərin idarəedilməsi. XVI Beynəlxalq Elmi-Praktik Konfransın materialları toplusu, 375-380 s.
8. Gorishniy, V., Chernesov, B. (2002). Bezopastnost zhiznedeytelnosti. Moskva, 164 s.
9. Gaman, M., Bezlyudko, A. (2010). Osnovniye polozheniya po organizacyy tekhniceskogo obespeceniya. Minsk, 31 s.
10. Gorbunov, S. (2012). Bezopastnost spatelnikh rabot. Khimki, 40 s.
11. Grachev, A. (2003). Sredstva individualnoy zashiti. Moskva, 232 s.
12. Puchkova, A. (2016). Grazhdanskaya oborona. Moskva, 377 s.

Göndərilib: 08.09.2023

Qəbul edilib: 03.11.2023